

Dr Iben
Aleksander

DOKAZ RAJA

Prevela
Dubravka Srećković Divković

■ Laguna ■

Naslov originala

Eben Alexander, M. D.

PROOF OF HEAVEN

A Neurosurgeon's Journey into the Afterlife

Copyright © 2012 by Eben Alexander, M. D.

Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Ova knjiga je posvećena čitavoj mojoj dragoj porodici,
sa bezgraničnom zahvalnošću.*

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

<i>Prolog</i>	9
1. Bol	23
2. Bolnica	31
3. Iznebuha	39
4. Iben IV	43
5. Podzemni svet	49
6. Sidro života.	55
7. Svetlosna melodija i Kapija.	61
8. Izrael	67
9. Jezgro	71
10. Neke značajne stvari	77
11. Izranjam iz mračnog vira	89
12. Jezgro	101
13. Sreda.	109
14. Iskustvo bliske smrti posebne vrste	113
15. Dar zaborava	117

16. Bunar	125
17. N na 1	129
18. Zaboraviti, i pamtiti	137
19. Gde se sakriti?	139
20. Kapija se zatvara	145
21. Duga.	149
22. Šest lica	153
23. Poslednja noć, prvo jutro	157
24. Povratak.	161
25. Još nisam tu.	167
26. Kako razglasiti	173
27. Dolazak kući	175
28. Ultrastvarnost	179
29. Zajednička iskustva	181
30. Povratak iz mrtvih	187
31. Tri tabora	193
32. Odlazak u crkvu	201
33. Zagonetka svesti	203
34. Poslednja dilema	219
35. Fotografija	223
<i>Eternea</i>	231
<i>Reč zahvalnosti</i>	233
<i>Izabrana literatura</i>	239
Dodatak A: <i>Izjava dr Skota Vejda</i>	249
Dodatak B: <i>Neurološke hipoteze koje sam razmotrio kao moguća objašnjenja mog iskustva</i>	251

Prolog

*Čovek treba da traga za onim što jeste, a ne
za nečim što on misli da bi trebalo da bude.*

– ALBERT AJNŠTAJN (1879–1955)

Kad sam bio mali, često sam sanjao da letim. Uglavnom sam u tom snu stajao napolju, u mome dvorištu, po noći, gledao u zvezde, i samo bih iznebuha zalebdeo. Prvih pedalj-dva kretao sam se nezavisno od svoje volje. No ubrzo bih primetio: što se više uzdižem, to više moje napredovanje zavisi od mene – od onoga što *ja* radim. Ako se previše uzbudim, ako me previše ponese doživljaj, sunovratio bih se na tle... bolno. Ali kad glumim hladnokrvnost, sve prihvatam kao nešto najobičnije, otiskivao bih se sve brže, sve brže, u zvezdano nebo.

Možda su i ti snovi delom razlog što sam se kao malo stariji zaljubio u avione i rakete – u sve što me opet može odneti u taj svet iznad našega. Pri porodičnim putovanjima, moje je lice, od uzletanja do ateriranja, bilo zalepljeno za prozor aviona. U leto 1968, kad sam imao četrnaest godina, sav novac koji sam zaradio šišanjem travnjaka

potrošio sam na časove jedriličarenja kod nekog Gasa Strita na sletištu Stroberi Hila, malom travnatom „aerodromu“ odmah zapadno od Vinston-Salema u Severnoj Karolini, grada gde sam odrastao. Još pamtim kako mi je srce snažno tuklo dok povlačim ogromnu ručicu boje višnje kojim se otkačinje konopac što me vezuje s vučnim avionom i dok naginjem jedrilicu prema poljani. Tada sam se prvi put osećao istinski samim i slobodnim. Većina mojih drugova doživljavala je to u automobilima, ali ako se ja pitam, stotinu puta je jače uzbuđenje kad si na trista metara visine, u jedrilici.

Sedamdesetih godina, dok sam bio na koledžu, stupio sam u tim sportskih padobranaca (takozvanih skaj-dajvera) pri Univerzitetu Severne Karoline. Ličio je na kakvo tajno bratstvo – družina ljudi koji se razumeju u nešto posebno i čarobno. Prvi skok me je prestrašio, drugi još i više. Ali pri dvanaestom skoku, kad sam zakoračio iz otvora aviona i morao da padam više od trista metara pre otvaranja padobrana (moje prvo „brojanje deset sekundi“), već sam znao da sam tu kao riba u vodi. Na koledžu sam ostvario 365 skokova s padobranom i nakupio više od tri i po sata u slobodnom padu, pretežno u formacijama gde je učestvovalo i do dvadeset pet skakača. Iako sam sa skokovima prestao 1976, i dalje sam uživao u živopisnim, uvek prijatnim snovima u kojima sam skakao s padobranom.

Najlepši skokovi često su bili oni u predvečerje, kad sunce počinje da tone za horizont. Teško je opisati

osećanje koje mi se javljalo pri takvim skokovima; osećanje da se bližim nečemu što nikad neću umeti da imenujem, ali i svest da tog nečeg moram imati još. Nije to baš tačno bila ni samoća, jer naši skokovi zapravo uopšte i nisu bili usamljenički. Skakali smo po petorica-šestorica, nekada i desetorica-dvanaestorica odjednom, i u slobodnom padu pravili formacije. Što je formacija veća i zahtevnija, to lepše.

Jednog divnog subotnjeg dana u jesen 1975, ostali skakači sa Univerziteta i ja udružili smo se s nekolicinom prijatelja iz nekog padobranskog centra u istočnoj Severnoj Karolini radi novih formacija. U pretposljednem skoku tog dana – iz Bičkrafta D18 i sa visine od 3.200 metara – napravili smo pahuljicu od deset ljudi. Uspeli smo da se potpuno uredimo u formaciju pre nego što smo prešli 2.100 metara, pa smo tako čitavih osamnaest sekundi mogli da uživamo leteći u formaciji kroz čist bezdan između dva džinovska kumulusa pre nego što smo se na visini od 1.100 metara pustili i udaljili jedni od drugih kako bismo otvorili padobrane.

Kad smo se dočekali na tle, sunce je već zalazilo. Ali mi smo pohrlili u drugi avion i brzo opet uzleteli, te uspeli da se vratimo u poslednje sunčeve zrake i izvedemo još jedan skok pri samom zalasku. Ovoga puta su dva mlađa člana prvi put učestvovala u formaciji – to jest, trebalo je da se priključe spolja, ne da budu osnova ili osovina (što je lakše, pošto ti je tada u suštini jedini posao da padaš pravo, dok će svi ostali manevrisati ka

tebi). To je bilo uzbudljivo ovim mladim članovima, ali i nama starijima, prekaljenijima, jer smo gradili tim, proširivali iskustvo drugim skakačima kako bi kasnije umeli da nam se pridružuju u još većim formacijama.

Trebalo je da ja budem poslednji spolja u pokušaju izvođenja šestočlane zvezde iznad pista malog aerodroma odmah izvan Roanouk Rapidsa u Severnoj Karolini. Momak pravo preda mnom zvao se Čak. Bio je vrlo iskusan u „grupnoj akrobatici“ ili GA – to jest, u pravljenju formacija u slobodnom padu. Na visini od 2.300 metara još smo bili na suncu, ali na ta dva i nešto kilometra ispod nas već su treptale ulične svetiljke. Skokovi u suton uvek su veličanstveni i bilo je jasno da će i ovaj biti predivan.

Iako ću iz aviona izaći otprilike svega sekundu posle Čaka, morao sam da budem brz kako bih pristigao ostale. Prvih sedam sekundi padaću glavačke. To znači da ću padati brzinom većom za gotovo 150 kilometara na sat u odnosu na moje drugove da bih se našao tačno nad njima kad budu sačinili osnovnu formaciju.

Kod GA skokova, za sve padobrance važi uobičajena procedura: puštamo se na visini malo većoj od 1.000 metara i udaljujemo se od mesta formacije kako bismo postigli maksimalna rastojanja. Svaki potom „zamaše krilima“ (signalizirajući tim pokretom ruku da će idućeg trena otvoriti padobran), okrene se i pogleda naviše kako bi proverio da nema drugih iznad njega, a onda povlači gajtan.

„Tri, dva, jedan... sad!“

Izašla su prva četiri skakača, a tik za njima pošli smo i Čak i ja. Glavačke, zaranjajući potpuno vertikalno i bližeći se najvećoj brzini, osmehivao sam se dok sam gledao sunce kako zalazi drugi put tog dana. Plan mi je bio da, kad stignem do ostalih, naglo aktiviram vazdušne kočnice izbacujući ruke (imali smo od ručnih zglobova do kukova krila od tkanine, koja su pružala izvanredan otpor kad se pri velikoj brzini do kraja naduju) i usmeravajući zvonaste rukave i nogavice skakačkog odela nasuprot vazdušnoj struji.

Ali za to nisam ni imao priliku.

Dok sam jurio ka formaciji, video sam da je jedan od novih uleteo prebrzo. Možda ga je malčice prestrašilo brzo padanje između bliskih oblaka – podsetilo ga je na to da se kreće brzinom od oko šezdeset metara u sekundi ka ogromnoj planeti ispod njega, delimično nevidljivoj zbog sve gušće tame. Umesto da se polako priključi obodu formacije, on se zakucao u nju i sve odbacio na razne strane. Sad su se i svih pet ostalih skakača premetali bez kontrole nad svojim kretanjem.

Ujedno su bili i međusobno preblizu. Skakač za sobom ostavlja brazdu superturbulentnog vazduha niskog pritiska. Ako drugi skakač uleti u taj trag, istog časa ubrzava i može naleteti na onog ispod sebe. Zauzvrat, moguće je da se obojici skakača ubrza pad, te će udariti u svakog ko se zatekne ispod *njih*. Ukratko, to je recept za opštu katastrofu.

Nakosio sam telo i udaljio se od grupe kako bih izbegao to premetanje i gužvu. Manevrisao sam sve dok se u padu nisam našao iznad same „tačke“, čarobnog mesta na tlu nad kojim je trebalo da otvorimo padobrane radi prijatnog dvominutnog spuštanja.

Osvrnuo sam se i laknulo mi je: video sam da se dezorijentisani skakači sad takođe udaljuju jedni od drugih i raskidaju smrtonosni čvor.

Među njima je bio i Čak. Na moje veliko iznenađenje, išao je pravo ka meni. Zaustavio se tačno poda mnom. Usled grupnog tumbanja, tih 600 metara prešli smo brže nego što je Čak očekivao. Možda je pomislio i to da je imao sreće, te da ne mora da se drži pravila – bar ne do poslednjeg slova.

Ne sme me videti. Jedva da mi je ta misao i prošla kroz glavu, a Čaku je iz ranca procvetao šareni pomoćni padobran. Pomoćni padobran se napeo od vazdušne struje koja je šibala oko njega brzinom od 190 kilometara na sat i sunuo pravo ka meni, povukavši za sobom u navlaci i glavni padobran.

Od časa kad sam video da se pomalja Čakov pomoćni padobran, imao sam na raspolaganju samo delić trena. Jer za manje od sekunde uleteću u njegov glavni padobran koji se upravo širi i – vrlo verovatno – u samog Čaka. Ako bih mu tom brzinom udario u ruku ili nogu, otkinuo bih mu je, a pritom bih i sam zadobio smrtonosan udarac. Ukoliko bih naleteo pravo na njega, i njemu i meni telo bi se štaviše rasprslo.

Ljudi kažu kako se u takvim situacijama sve odigrava usporeno, i to je tačno. U mikrosekundama koje su usledile, moj mozak je posmatrao tu akciju kao usporen film.

Čim sam ugledao pomoćni padobran, ruke su mi poletele ka bokovima i ispravio sam telo u pad glavačke, tek ovlašno se savivši u kukovima. Vertikalni položaj povećao mi je brzinu, a nagib je omogućio najpre spor, potom i nagao prelazak u horizontalno kretanje, jer telo mi se pretvorilo u efikasno krilo, te sam projurio pored Čaka, tik ispred njegovog šarenog parakomandera koji se rascvetavao.

Mimoišao sam ga brzinom od preko 240 kilometara na sat, iliti 67 metara u sekundi. S obzirom na toliku brzinu, sumnjam da mi je video izraz lica. Ali da je stigao, ugledao bi izraz gole zapanjenosti. Nekako sam u mikrosekundama uspeo da reagujem na situaciju koja bi inače, da sam imao vremena da stvarno razmislim o njoj, bila za mene previše složena.

A ipak... *razrešio* sam je, i obojica smo sleteli živi i zdravi. Kao da je moj mozak, suočen sa situacijom koja je zahtevala više od njegove uobičajene sposobnosti, zadobio načas nadljudsku moć.

Kako sam to izveo? Za svojih dvadeset i više godina rada na polju neurohirurgije – proučavanja mozga, analize njegovog funkcionisanja, operacija izvedenih na njemu – imao sam mnoštvo prilika da lupam glavu upravo nad tim pitanjem. Na kraju sam odgovor pripisao

činjenici da je mozak uistinu izuzetan uređaj: izuzetniji nego što i slutiti možemo.

Sada pak shvatam da je pravi odgovor na to pitanje dublji. No da bih sagledao taj odgovor, morao sam proći kroz potpunu metamorfozu života i svog pogleda na svet. Ova knjiga pripoveda o događajima koji su promenili moje stavove o tome. Iako je mozak jedan čudesan mehanizam, oni su me ubedili da mi tog dana živu glavu uopšte nije spasao on. U trenutku kad je drugi Čakov padobran počeo da se otvara, u akciju je uleteo jedan mnogo dublji deo mog bića. Deo koji je uspeo da reaguje tako brzo zato što nije ni bio vezan za vreme, onako kako su vezani mozak i telo.

Bio je to isti onaj deo mog bića, u stvari, koji mi je u detinjstvu izazivao takvu žudnju za nebesima. Nije to samo najmunđriji već i najdublji naš deo, pa ipak, sve do poznih godina ja nisam uspevao da poverujem u njega.

No sada verujem, a stranice koje slede ispričaće vam zašto.

Ja sam neurohirurg.

Diplomirao sam 1976. na Univerzitetu Severne Karoline u Čapel Hilu, na odseku hemije, a medicinsku diplomu sam stekao 1980. na Medicinskom fakultetu Djukovog univerziteta. Za tih jedanaest godina studiranja i stažiranja na Djuku, te rada u Masačusetskoj opštoj bolnici i na Harvardu, usredsredio sam se na

neuroendokrinologiju, koja izučava interakcije između nervnog sistema i endokrinog sistema – skupova žlezda koje luče hormone i na taj način upravljaju većinom telesnih aktivnosti. Dve od tih jedanaest godina proveo sam i u istraživanju patološke reakcije krvnih sudova u jednom području mozga kada je prisutan izliv krvi izazvan aneurizmom – sindrom poznat kao cerebralni vazospazam.

Pošto sam odradio specijalistički staž iz oblasti neurohirurgije u Njukaslu na Tajnu u Engleskoj, petnaest godina sam proveo na Harvardskom medicinskom fakultetu kao vanredni profesor hirurgije, sa specijalizacijom iz neurohirurgije. U tim godinama sam operisao bezbroj pacijenata, a mnogima je mozak bio u ozbiljnom, pa i po život opasnom stanju.

U istraživačkom radu većinom sam se bavio razvojem naprednih tehničkih procedura kao što je stereotaktička radiohirurgija, tehnika koja hirurgu omogućuje da precizno usmerava talase zračenja na određene mete u dubini mozga a da pritom ne ošteti okolna područja. Takođe, učestvovao sam u razvoju neurohirurških procedura pomoću slike dobijene magnetnom rezonancijom, jer one su ključne u tretiranju teško izlečivih stanja mozga kao što su tumori i vaskularni poremećaji. U tom razdoblju bio sam i autor ili koautor više od 150 radova i napisao objavljenih u uskostručnim medicinskim časopisima, a svoje nalaze predstavio sam na preko dvesta medicinskih konferencija širom sveta.

Ukratko, posvetio sam se nauci. Moj životni poziv bio je da uz pomoć oruđa savremene medicine pomazem ljudima i lečim ih, da saznam nešto više o funkcionisanju ljudskog tela i mozga. Smatrao sam neizmernom srećom to što sam se u njemu pronašao. Što je još važnije, imao sam prelepu ženu i dvoje divne dece, i premda sam u mnogom pogledu bio oženjen svojim radom, nisam zapostavljao porodicu, smatrajući je još jednim velikim blagoslovom u mom životu. Po mnogo čemu ja sam bio veoma srećan čovek i znao sam to.

Desetog novembra 2008, u mojoj pedeset petoj godini, međutim, kao da me je izdala sreća. Pogodila me je retka bolest i na sedam dana me bacila u komu. Za to vreme je čitav moj neokorteks – spoljna površina mozga, onaj njegov deo koji nas čini ljudima – bio isključen. Van funkcije. Jednom rečju, odsutan.

Kad vam je mozak odsutan, odsutni ste i vi. Budući da sam neurohirurg, naslušao sam se bio priča od ljudi koji su proživeli čudna iskustva, obično nakon zatajenja srca: o putovanjima u misteriozne, predivne predele; o razgovorima s pokojnim srodnicima – čak i o susretima sa samim Bogom.

Divne pripovesti, u to nema sumnje. Ali sve su one, po mome tadašnjem mišljenju, bile puka maštarija. Šta izaziva ta onostrana iskustva o kojima takvi ljudi vrlo često govore? Nisam tvrdio da to znam, ali znao sam da su zasnovana na radu mozga. Na njemu se zasniva čitava svest. Ako mozak ne radi, ne možemo biti svesni.

To je zato što je mozak na prvom mestu mašina koja proizvodi svest. Kad se mašina pokvari, prestaje i svest. Koliko god da je prava mehanika moždanih procesa složena i tajanstvena, suština jeste do te mere prosta. Išćupajte kabl i televizor će se ugaziti. Predstava je gotova, nebitno je koliko ste uživali u njoj.

Tako bih vam makar rekao pre no što se pokvario moj rođeni mozak.

Dok sam bio u komi, mozak mi nije radio nepravilno – on *uopšte* nije radio. Sada verujem da je možda upravo to i bilo uzročnik dubine i intenziteta iskustva bliske smrti koje sam lično proživio za to vreme. Mnoga iskustva bliske smrti zabeležena su u situacijama kad pacijentu neko vreme nije radilo srce. U tim slučajevima, neokorteksu se privremeno prekida aktivnost, ali manje-više ne trpi preveliko oštećenje, pod uslovom da mu se obezbedi dotok krvi obogaćene kiseonikom uz pomoć kardiopulmonalne reanimacije ili reaktivacije srčane funkcije najduže kroz četiri minuta otprilike. Ali u mom slučaju mrtav je bio i mozak. Susreo sam se sa stvarnošću jednog sveta svesti koja je postojala *potpuno nezavisno od ograničenja mog fizičkog mozga*.

U neku ruku, moje iskustvo bilo je savršen juriš različitih iskustava bliske smrti. Kao neurohirurg koji se više decenija bavio istraživanjima i radom u operacionoj sali, bio sam u natprosečno povoljnom položaju da prosudim ne samo realnost već i *implikacije* onog što mi se dogodilo.

Te implikacije po svojoj ogromnosti izmiču svakom opisu. Lično iskustvo pokazalo mi je da smrt tela i mozga ne znače kraj svesti, da se ljudsko iskustvo nastavlja i nakon smrti. Što je još važnije, ono se nastavlja pod budnim pogledom Boga, koji voli i čuva svakoga od nas, kao što brine i o tome kuda konačno ide i sva vasseljena i svaki stvor u njoj.

Mesto na koje sam ja stigao bilo je stvarno. Tako stvarno da naš život ovde i sad deluje u poređenju s njime potpuno kao san. To, međutim, ne znači da ne cenim život kojim sada živim. Cenim ga, zapravo, više no pre. Zato što ga sad sagledavam u pravom kontekstu.

Ovaj život nije bez svoga značaja. Ali odavde mi ne možemo sagledati tu činjenicu – makar u najvećem broju slučajeva. Ono što se meni desilo dok sam bio u komi bez pogovora je najvažnija priča koju ću ikad ispričati. Ali ona je i prevrtljiva, jer je krajnje strana uobičajenom razumevanju. Nije priča o kakvoj se naprosto trubi na sva usta. U isto vreme, moji zaključci se zasnivaju na medicinskoj analizi sopstvenog iskustva i na mome prisnom poznanstvu s većinom naprednih shvatanja na polju nauke o mozgu i proučavanja svesti. Čim sam shvatio istinu koja se krije iza moga putovanja, znao sam da je *moram* ispričati. Da je ispričam kako treba – to mi je postalo glavni životni zadatak.

To ne znači da sam se okanio svoga medicinskog rada i života neurohirurga. Ali sada kada znam da sam bio povlašćen da shvatim da se naš život ne okončava sa

smrcu tela ili mozga, smatram svojom dužnošću, svojim pozivom da opišem ljudima šta sam video izvan tog tela i izvan ovoga sveta. Naročito sam željan da svoju priču podelim sa onima koji su već čuli pripovesti slične mojoj i poželeli da poveruju u njih, ali nisu to uspeali do kraja.

Takvim ljudima, više no svima drugima, upućujem ovu knjigu i poruku sadržanu u njoj. Ono što imam da vam ispričam važnije je od svega što će vam iko ikada ispričati, i istinito je.

1.

Bol

Linčberg, Virdžinija – 10. novembar 2008.

Oči su mi se naglo otvorile. U tami naše spavaće sobe, usredsredio sam pogled na crveno svetlašće sata na noćnom stočiću: 4.30 ujutru – sat vremena pre no što obično ustajem da bih se otisnuo na sedamdesetominutnu vožnju od naše kuće u Linčbergu do Fondacije za fokusiranu ultrazvučnu hirurgiju u Šarlotsvilu, gde sam radio. Moja supruga Holi još je čvrsto spavala pored mene.

Dve godine pre toga, 2006, pošto sam se gotovo dvadeset godina bavio akademskom neurohirurgijom u širem području Bostona, preselio sam se sa Holi i čitavom porodicom u brdovitu Virdžiniju. Holi i ja smo se upoznali u oktobru 1977, dve godine pošto smo oboje završili koledž. Holi je bila na magistarskim studijama likovnih umetnosti, a ja na medicinskom fakultetu. Nekoliko puta bila je izašla s mojim cimerom i kolegom Vikom. Jednoga dana doveo ju je da je upozna sa mnom – verovatno da se malo pravi važan. Kad su polazili,

rekao sam Holi da navrati kad god poželi, i dodao da se ne mora smatrati obavezanom da povede i Vika.

Prilikom prvog našeg pravog izlaska, povezli smo se na neku žurku u Šarlotu u Severnoj Karolini, što je značilo dva i po sata kolima do tamo i isto toliko natrag. Holi je imala laringitis, pa sam devedeset devet posto priče u oba smera morao da obavim ja. No to mi nije teško palo. Venčali smo se u junu 1980. u Episkopalnoj crkvi Svetog Tome u Vindzoru u Severnoj Karolini, a ubrzo posle toga preselili smo se u stambeni blok Rojal ouks u Daramu, gde sam radio u Djukovom univerzitetском medicinskom centru kao hirurđ-stađista. Stan nam je bio daleko od kraljevskog, a ne pamtim ni da sam negde u blizini opazio ijedan hrast.* Imali smo vrlo malo novca, ali oboje smo bili toliko zauzeti – i toliko srećni što smo zajedno – da nismo za to marili. Među prvim odmorima bila nam je prolećna kamping-tura po plađama Severne Karoline. Proleće je u obe Karoline sezona za komarćiće, a naš šator nije nudio neku veliku zaštitu od njih. No svejedno smo se ludo provodili. Dok sam jednog popodneva plivao u penušavim talasima Oukrakouka, izumeo sam naćin da nalovim plavih rakovica koje su mi se vrzmale oko nogu. Poneli smo ogromnu hrpu u motel *Poni ajlend*, gde su bili odseli neki naši prijatelji, pa smo spremili rakovice na roštilju. Bilo ih

* Ime naselja (*Royal oaks*) na engleskom znaći „kraljevski hrastovi“. (Prim. prev.)

je u obilju za sve nas. Ali uprkos svem našem stezanju kaiša, nije mnogo vremena prošlo a ustanovili smo da nam neprijatno ponestaje gotovine. Tad smo noćivali kod naših najboljih prijatelja Bila i Peti Vilson, te nam je iz ćista mira dunulo da im se jedne večeri pridruđimo na tomboli. Bil je već deset godina, svakog leta, odlazio tamo ćetvrtkom i nikad ništa nije dobio. Holi je pak prvi put igrala tombolu. Nazovimo to početnićkom srećom, ili prstom providenja, tek – dobila je dvesta dolara, što je za nas bilo kao pet hiljada. Te pare produđile su nam letovanje, a bili smo i mnogo opuštjeniji.

Diplomu doktora stekao sam 1980, a iste te godine je i Holi stekla svoju i započela karijeru kao umetnik i predavać. Prvu samostalnu operaciju mozga izveo sam na Djuku 1981. Naš prvi sin Iben IV rodio se 1987. u Bolnici za majke „Princeza Meri“ u Njukaslu na Tajnu, u severnoj Engleskoj, za vreme moje specijalizacije u oblasti cerebrovaskularne medicine, a naš mlađi sin Bond rodio se 1998. u Brigamovoj i Źenskoj bolnici u Bostonu.

Voleo sam tih petnaest godina provedenih na Harvardskom univerzitetu i u Brigamovoj i Źenskoj bolnici. Našoj porodici su u najdrađem sećanju ti dani koje smo prođiveli u širem podrućju Bostona. Ali 2005. Holi i ja smo se saglasili da nam je vreme za povratak na jug. Źeleli smo da budemo bliđe svojimima, a ja sam u selidbi video i priliku da steknem malo više samostalnosti nego što sam je imao na Harvardu. Zato smo u proleće 2006. započeli život iznova u Linćbergu, u brdimima Virdđinije.

Nije nam trebalo mnogo vremena da se opet ugnezdimo u taj opušteniji život kakvim smo oboje srećno odrastali na jugu.

Načas sam samo ležao tako, neodređeno pokušavajući da utvrdim šta me je to probudilo. Prethodni dan – nedelja – bio je sunčan, vedar i mrazovit – klasično virdžinijsko vreme u poznu jesen. Holi, Bond (tada desetogodišnjak) i ja bili smo na roštilju kod jednog suseda. Uveče smo razgovarali telefonom sa Ibenom IV (tada dvadesetogodišnjakom), koji je u to vreme bio brucoš na Univerzitetu Delavera. Jedina neprijatnost tog dana bio je blag respiratorni virus koji smo Holi, Bond i ja još vukli od prethodne nedelje. Neposredno pred polazak na spavanje zbolela su me leđa, pa sam se na brzinu okupao, što je naizgled ukrotilo bol. Pomislio sam da sam se možda probudio tako rano ujutru zato što me virus u telu još vreba.

Malčice sam se promeškoltjio u krevetu i niz kičmu me je prostrelio udar bola – neuporedivo snažniji nego prethodne večeri. Očigledno je virus gripa još prisutan, i to jači nego što sam mislio. Kako sam bio sve budniji, tako je i bol bio sve gori. Pošto nisam mogao opet da zaspim, a imao sam još čitav sat do početka radnog dana, odlučio sam da se još jednom okupam u toploj vodi. Seo sam u krevetu, spustio noge na pod i ustao.

Istog trena je bol poleteo za još jedan stepen naviše – kao tupo, grozno pulsiranje koje mi je prodiralo duboko u donji deo kičme. Ne dirajući usnulu Holi, oprezno sam se odšunjabo hodnikom do velikog kupatila na spratu.

Odvrnubio sam česmu i spustio se u kadu, prilično siguran da će toplota odmah doneti poboljšanje. Greška. Čim se kada napunila do polovine, znao sam da sam se prevario. Ne samo što se bol pogoršao već je sada postao toliko jak da sam se uplašio da ću morati možda vikom da dozovem Holi kako bi mi pomogla da izađem iz kade.

Razmišljajući o tome u koliko sam se budalastoj situaciji našao, pružio sam ruku i dohvatio peškiri koji je visio o držaču tačno iznad mene. Polako sam ga povukao do jednog kraja kako bi bila manja šansa da se držač izvali iz zida, pa se nežno digao na mišiće.

Niz leđa mi je sevnubio nov udar bola, toliko jakog da sam jeknubio. Ovo izvesno *nije* grip. Ali šta bi drugo moglo biti? Pošto sam se uz batrganje iščupao iz klizave kade i navukao skerletnocrveni frotirni bademantil, polako sam se vratio u spavaću sobu i kljoknubio na krevet. Opet sam bio sav moka – od hladnog znoja.

Holi se promeškoltjila i obrnula.

„Šta je bilo? Koliko je sati?“

„Ne znam“, rekao sam. „Leđa. Imam ozbiljne bolove.“

Holi je uzela da mi masira leđa. Na moje iznenađenje, malčice mi je laknubio. Doktor i većinom ne prihvataju bolest baš vedro. Ni ja nisam izuzetak. Nakratko sam bio ubeđen da će bol – i to što ga je izazvalo – konačno početi

da se povlači. Ali u pola sedam, kad sam obično kretao na posao, i dalje sam bio u agoniji i takoreći oduzet.

U pola osam je u našu sobu došao Bond, radoznao da sazna zašto sam još kod kuće.

„Šta je bilo?“

„Tati nije dobro, dušo“, rekla je Holi.

Ja sam još ležao na krevetu potrbuške, s glavom poduprtom jastukom. Bond mi je prišao, pružio ruke i počeo nežno da mi masira slepoočnice.

Na njegov dodir, glavu mi je prostrelilo nešto nalik munji – najgori bol dotad. Dreknuo sam. Iznenađen mojom reakcijom, Bond je odskočio.

„Nije ništa“, obratila se Holi Bondu, očigledno misleći upravo suprotno. „Nisi ti kriv. Tatu strašno boli glava.“ A onda sam je začuo kako izgovara, više sebi nego meni: „Razmišljam da li da zovem hitnu pomoć.“

Ako nešto doktori mrze više od svoje bolesti, onda je to dolazak u hitnu pomoć u ulozi bolesnika. Zamislio sam već kuću koja se puni radnicima hitne pomoći, ređanje rutinskih pitanja, vožnju do bolnice, popunjavanje dokumentacije... Zamislio sam i to kako će mi u jednom trenutku laknuti, pa ću se pokajati što sam uopšte i zvao hitnu pomoć.

„Ne, sve je u redu“, rekao sam. „Trenutno ne valja, ali uskoro će biti bolje. Mislim da bi trebalo da pomogneš Bondu da se spremi za školu.“

„Ibene, ja stvarno mislim da...“

„Ništa mi neće biti“, prekinuo sam je, lica još zarivenog u jastuk. I dalje sam bio oduzet od bola. „Najozbiljnije, *nemoj* zvati hitnu. Nije mi toliko zlo. Samo imam grč mišića u krstima i glavobolju.“

Preko volje, Holi je odvela Bonda u prizemlje i dala mu da doručkuje, pa ga poslala do kuće jednog druga u istoj ulici, da se s njim poveže do škole. Dok je Bond izlazio iz kuće, sinulo mi je nešto: ukoliko jeste posredi nešto ozbiljno i ako *zaista* završim u bolnici, možda ga neću tog popodneva videti posle škole. Skupio sam svu snagu i graknuo: „Lepo se provedi u školi, Bonde!“

Kad se Holi vratila na sprat da proveri kako mi je, već me je obarala nesvestica. Misleći da dremam, ostavila me je da se odmorim i sišla da pozove neke moje kolege, u nadi da će čuti njihovo mišljenje o tome što se sa mnom događa.

Dva sata potom, pošto je procenila da sam se dovoljno odmarao, vratila se da vidi kako mi je. Otvorivši vrata naše sobe, ugledala me je kako ležim u istom položaju kao i pre. Ali kad me je pažljivije osmotrila, primetila je da mi telo nije opušteno kao tad, već da je kruto kao drvo. Upalila je svetlo i videla da se silovito tresem. Donja vilica bila mi je neprirodno isturena, a oči otvorene i izvrnute.

„Ibene, kaži nešto!“, zavrištala je Holi. Kako nisam odgovorio, pozvala je hitnu pomoć. Kola su stigla za manje od deset minuta; hitro su me preneli i povezli me na urgentno odeljenje Linčberške opšte bolnice.

Da sam bio pri svesti, saopštio bih Holi šta se tačno događalo na krevetu u tim strašnim trenucima dok je čekala hitnu pomoć: epileptični napad pune snage, izazvan nesumnjivo nekim izuzetno snažnim šokom koji je doživeo mozak.

Ali, naravno, nisam bio u mogućnosti da joj to kažem.

Narednih sedam dana, za Holi i decu biću prisutan samo kao telo. Ne pamtim ništa od onoga što se te nedelje dešavalo na ovom svetu, te sam morao da od drugih napabirčim te delove priče koji su se dešavali za vreme mog nesvesnog stanja. Mog bića, mog duha – kako god želite da nazovete taj centralni, ljudski deo mene – više nije bilo tu.

2.

Bolnica

Urgentno odeljenje Linčberške opšte bolnice drugo je po prometu u Virdžiniji, a obično je rad u punom jeku već u pola deset. Ni taj ponedeljak nije bio izuzetak. Iako sam radnim danima većinom bio u Šarlotsvilu, mnogo sam vremena proveo i u operacionoj sali Linčberške opšte, pa sam tamo poznavao takoreći sve ljude.

Lora Poter, doktorka sa urgentnog i moja poznanica s kojom sam gotovo dve godine blisko sarađivao, dobila je iz hitne pomoći obaveštenje da na njeno odeljenje stiže pedesetčetvorogodišnji belac s dijagnozom *status epilepticus*. Dok je silazila ka ulazu za kola hitne pomoći, u glavi je pretresla spisak mogućih uzroka stanja tog novog pacijenta. Bio je to isti onaj spisak koji bih pretresao i ja da sam se našao na njenom mestu: nagli raskid sa alkoholom; predoziranje nekom drogom; hiponatremija (abnormalno nizak nivo natrijuma u krvi); moždani udar; metastatički ili primarni tumor na mozgu; intraparenhimna hemoragija (krvarenje unutar moždanog tkiva); apsces na mozgu... i meningitis.